

La quarta i darrera part tracta la *demanda* (p. 138-177) en la mesura que presenta les formes i les pautes del consum, tant dels ciutadans en general, com de les empreses i dels turistes. Són quaranta mapes molt diversos, tant per temàtica concreta com per la dimensió de l'àmbit que abasten. El mercat potencial, a través de la població, de les empreses, dels turistes... «Finalment, les reclamacions que els consumidors presenten regularment a les oficines municipals permeten tancar aquest capítol amb una aproximació a l'afirmació d'un nou dret de ciutadania i al coneixement també de l'àrea d'influència de Barcelona com a "ciutat de compres"» (p. 300)

Des del punt de vista formal, la sistematització de l'*Atles* és agraïdament inflexible. Els mapes ocupen sempre les pàgines senars, amb indicació de l'àmbit territorial cartografiat a la part superior dreta de la pàgina, i la seva escala gràfica i orientació a la vora inferior del mateix mapa. Les pàgines parells, en canvi, constitueixen el lloc obligat del títol del mapa i del comentari signat pel seu autor, amb indicació de les fonts emprades i de la bibliografia d'ampliació recomanada (en trobem a faltar una recopilació al final del llibre). A la mateixa pàgina parell, a més, hi figura sempre la llegenda i, algunes vegades, taules, gràfics i fotografies relacionats amb els mapes i el text. En general, s'ha fet un esforç molt considerable

en la recerca dels colors, dels símbols, dels intervals i de les gammes de color, per tal que els mapes resultin tan entenedors com sigui possible.

Amb l'articulació temàtica i la presentació formal suava repassada, l'*Atles* demostra que hi ha un ordre espacial per comprendre el sector comercial de l'àmbit barceloní. Cal no perdre de vista la volatilitat de l'objecte d'estudi per mesurar la magnitud del repte. Ho remarca el Dr. Carles Carreras, director de l'obra, en la introducció: «[...] el sector comercial es caracteritza per una dinàmica de canvis constants que fa que qualsevol estudi resulti bon xic obsolet» (p. 10). És com ara caminar sobre sorres estantissimes. I amb el perill de sortir-ne esbrucat. En aquest sentit, Carreras recorda les atzagaiades de Rusiñol i les xurriacades del mateix Jesucrist al temple per il·lustrar la mala imatge del comerciant al llarg de la història. Però, sigui com sigui, el pes del sector comercial com a motor de la ciutat, de qualsevol gran ciutat, i Barcelona bé ho és, és immens. Lamentablement, la desinformació, també. Tema poc agraït, àmbit escarransit i pervivència fugissera: L'*Atles Comercial de Barcelona* supera aquesta perspectiva tan poc falaguera.

Pau Alegre Nadal

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Geografia

Pau.alegre@uab.es

TONUCCI, Francesco (2004).

Quan els infants diuen prou!

Barcelona: Graó, 215 p.

Traducció de Francesc Massana.

ISBN: 84-7827-322-0

A finals de l'any 1996, Francesco Tonucci va publicar el llibre *La ciutat dels infants*, en el qual va analitzar la ciutat com a espai de trobada i d'intercanvi, i el paper que hi tenia la mainada. Tonucci era notablement

crític amb l'urbanisme modern, que sovint s'ha oblidat de la infantesa, així com de les dones, la gent jove i la gent gran, i ha construït només per a l'home adult adequat al perfil dels valors de la societat capi-

talista en què vivim; l'autor proposava recuperar l'espai públic com a espai integrador de tota la ciutadania, és a dir, un espai en què quedessin contemplades totes les diferents etapes de la vida. Per fer-ho, en el seu llibre *La ciutat dels infants* apuntava un seguit de propostes i d'experiències en què la participació ciutadana, i concretament la de la mainada, esdevenia una peça clau perquè el planejament urbà fos reeixit. La seva proposta més ferma en aquest propòsit de transformació és la creació dels consells d'infants.

Vuit anys després d'aquesta primera publicació i de la posada en marxa dels consells d'infants en moltes ciutats del món, Tonucci escriu *Quan els infants diuen prou!*, continuació del llibre anterior. Si allà era l'adult qui es fixava en la realitat social de la ciutat, és en aquest segon que els infants prenen la paraula. El llibre s'estructura a partir de vint-i-sis capítols que neixen de frases que han dit diferents nens i nenes d'entre sis i onze anys, que han participat en els consells d'infants de les seves ciutats respectives.

L'autor és de l'opinió que la configuració de la ciutat actual no proporciona qualitat de vida als seus habitants, ni fa fàcil les relacions i les trobades entre les persones; d'aquesta ciutat hostil (amb conflictes, fums, cotxes, sorolls...), els infants en són alguns dels perjudicats principals. L'urbanisme i la creació de la ciutat són fenòmens íntimament relacionats amb el desenvolupament personal i social de les persones que hi cohabituen; per tant, podem dir que fer ciutat és fer societat. Cal posar atenció a les formes de relació socials, als conflictes que es viuen al carrer, a les preocupacions de la gent i a diverses realitats humanes que ens arriben des dels mitjans de comunicació o de l'observació directa. A partir d'aquí, cal fixar-se en el tipus de ciutats que tenim i veure com atenen les múltiples necessitats dels seus habitants.

Quan els infants diuen prou! analitza la ciutat des de la perspectiva dels infants. L'autor recalca que els nens i les nenes són

també ciutadania, i que, per tant, també han de poder parlar de la seva vivència particular al carrer i de les relacions que estableixen amb els seus iguals. Cal donar valor a la seva paraula, reconèixer la seva capacitat de donar opinió i de fer propostes, així com afavorir les condicions perquè puguin expressar-se. L'autor recalca la gran importància que té el fet que, com a persones adultes, donem credibilitat a les seves capacitats, contràriament, la seva participació en la planificació de la ciutat no serà efectiva. El llenguatge dels infants no és el mateix que el dels adults, és per això que, al principi de cada capítol, l'autor explica el significat de cadascuna de les frases que ha recollit i, a continuació, apunta la qüestió: «Què es podria fer si escoltèssim els infants?». Les propostes que es realitzen troben el seu correlat amb els drets de la infància, que, sense adonar-se'n, la planificació de la ciutat per part dels adults sovint ha menystingut. Curiosament, si bé algunes d'aquestes iniciatives o idees tenen a veure explícitament amb el món de la infància i del joc, totes porten a una millora de la qualitat de vida de la població en general.

Propostes com ara anar a peu a l'escola i amb altres nens i nenes; tenir llocs concrets per poder-hi jugar lliurement i sense la vigilància constant del pare o la mare; l'existència d'espais lliures en tots els barris; poder gaudir de voreres amples on passi més d'una persona perquè puguin caminar de costat parlant, o poder moure's arreu amb bicicleta... Totes les propostes que s'hi apunten tenen la possibilitat real d'aplicar-se si hi ha la voluntat ferma de fer un canvi d'orientació en el funcionament general de les ciutats actuals. Aquestes, tal com s'ha observat en la majoria dels casos, busquen afavorir el rodatge d'una societat clarament capitalista, amb un predomini dels valors del consum i el treball com a font generadora d'ingressos. Tonucci parla de valors com ara la col·laboració o l'acolliment, els sentiments, la felicitat i l'amor. Tots

aquests conceptes formen part de la vida de les persones, de les famílies; donen sentit a l'existència humana, i tots tenen lloc a la ciutat. És per això que esdevé molt important, en la planificació urbana, la participació de tota la ciutadania.

M'ha sorprès gratament la capacitat de l'autor d'interpretar les frases que els nens i les nenes han pogut dir en el transcurs dels consells d'infants. Em sembla francament interessant la mirada, alhora amb ulls d'infant i crítica, que fa Tonucci d'un espai tan quotidià com són els carrers de la ciutat. Per contrast, se'ns fa evident que, des del món adult, sovint esdevenen imperceptibles uns altres tipus de mirades. És ben clar que Tonucci és un professional del pensament i del comportament infantil.

Coherent, crític i molt ben escrit, aquest és un llibre que pot interessar a

totes aquelles persones descontentes amb el funcionament de la societat actual; als professionals del món educatiu, que creuen que el rol de les escoles ha de canviar per tal de participar de manera plena i integradora a la societat; als pares i mares que veuen com l'estructura de la ciutat i del món laboral dificulta educar i estimar els seus fills i filles amb qualitat. Finalment, i sobretot, aquest és un llibre que no hauria de passar per alt als professionals de la planificació urbana, per tal que no oblidin que l'espai públic és l'autèntic espai de la democràcia, i que fer ciutat és fer humanitat.

Anna Serra i Salvi
 Universitat de Girona
 Secció de Geografia
 Anna.serra@udg.es

ROMERO, Joan; ALBEROLA, Miquel (coords.) (2005).
Los límites del territorio: El País Valenciano en la encrucijada.
 València: Universitat de València, 325 p.
 ISBN: 84-370-6235-7

Aquest llibre té una marcada perspectiva territorial, fet indicatiu de la creixent importància que adquireix el territori a nivell social; però, tal com indiquen Boira, Sorribes i Romero (p. 310), el territori, juntament amb l'economia i la societat, formen una tríada indivisible. Al llarg del llibre, això es fa patent especialment en una sèrie de qüestions de gran transcendència en la societat valenciana actual, que impliquen una transformació de les estructures del país: els canvis en els sectors industrials tradicionals i l'aposta per a la innovació; l'existència d'una agricultura residual; la relació entre els sectors turístic i de la construcció, i els desequilibris entre el litoral i l'interior. Aquestes preocupacions són les que han motivat, d'una banda, al diari *El País* (el cinquè quant a lectors diaris de mitjana i també

en difusió diària del País Valencià, el 2004) a realitzar diferents monogràfics sobre els reptes del territori (publicats com a suplement el 9 d'Octubre, diada del País Valencià) i, de l'altra, reunir-los en un únic volum, juntament amb una introducció i un epíleg anunciats com a elaborats expressament per a aquest (tot i que l'apartat titulat «Infraestructuras sí, pero ¿para qué país?» de l'epíleg és la reproducció íntegra d'un text aparegut a *El País* el 10 de juliol de 2005 sota el mateix títol).

Aquesta obra s'encadena amb d'altres que anteriorment havien aportat una reflexió sobre el conjunt del País Valencià i escrites des d'aquest territori, com el clàssic *La via valenciana*, E. Lluch (1976); *Desarrollo capitalista y proceso de urbanización en el País Valenciano*, J. Sorribes